

Асєєва Ю.О.

к. психол. н.,

старший викладач кафедри психіатрії, наркології та психології

Одеський національний медичний університет

м. Одеса, Україна

Чабан Г.М.

студентка 4 курсу, медичного факультету №3

Одеський національний медичний університет

м. Одеса, Україна

Проблема вивчення самооцінки студентів у сучасній науковій парадигмі

Самооцінка є центральною ланкою довільної саморегуляції, визначає напрямок і рівень активності людини, її ставлення до світу, до людей, до самої себе. Самооцінка являє собою складний за психологічною природою феномен.

Маючи великий вплив на формування особистості, питання самооцінки приваблює багато дослідників. Численні підходи до вивчення самооцінки дають суперечливі результати. Аналіз сучасної літератури з педагогічної психології показує, що поряд з великою кількістю робіт, які присвячені вивченню індивідуально-психологічних особливостей студентів, лише невелика кількість з них присвячена дослідженню самооцінки студента, як ставлення до себе та прояву себе у навчальному процесі вишу. Самооцінку студента в значній мірі визначає успішність процесу його адаптації, як на етапі прийняття ним соціальної ролі студента, так і на етапі прийняття професійної ролі. Важливим моментом щодо професійної адаптації особистості студента, є професійне самовизначення студента [1].

Важливість особливостей самооцінки в процесі навчальної діяльності були розглянуті в наукових працях українських і зарубіжних учених Дж. Брунер, Б.Г. Ананьєв, Ю.К. Бабанський, П.П. Блонський, О.М. Леонтєв, О.Р. Лурія, С.Л. Рубінштейн, Л.І. Божович, В.В. Столін, Р. Бернс, С. Куперсміт, С. Хартер, М. Розенберг, Р. Уайлі, К.Р. Роджерс, Р. Стейнс, І.С. Конт,

У. Джеймс, та інших. Проте, проблема визначення самооцінки та її впливу на навчальну діяльність залишається й донині одним з найбільш актуальних питань сучасної психологічної науки.

Однією з поширених методологічних орієнтацій у сучасній соціальній психології є інтеракціоніська орієнтація. Основну увагу в ній приділяють взаємодії індивідів один з одним, переважно за допомогою символів (символічний інтеракціонізм). При такому підході передбачається, що особистість цілком, а не частково, формується на основі досвіду, який отримує індивід при взаємодії з іншими. Тобто самооцінка і уявлення людини про себе обумовлюються реакціями та думками інших про людину.

У зарубіжній психології самооцінку розглядають у структурі «Я-концепції», яка визначається як «сукупність всіх уявлень індивіда про себе, сполучена з їхньою оцінкою». У психоаналітичній теорії розглядається становище, що складається у свідомості індивіда уявлення про самого себе є неповним, спотвореним, що не відповідає дійсності. На думку З. Фрейда самооцінка складається під тиском конфлікту між внутрішніми мотивами і зовнішніми заборонами, у силу такого постійного конфлікту, адекватна самооцінка неможлива.

У деяких дослідженнях самооцінка розглядається як один із компонентів, які складають самосвідомість. Яскравим прикладом такого підходу до аналізу самооцінки є дослідження І.І. Чеснокової присвячене вивченню змін особливостей самооцінки, як одним з компонентів самосвідомості, зокрема в залежності самооцінки особливості від зовнішньої оцінки. Отже, самосвідомість – усвідомлення людиною себе самої як особистості, своїх фізичних сил і розумових здібностей, вчинків і дій, їхніх мотивів і мети, свого ставлення до зовнішнього світу, інших людей і до самого себе.

Низка досліджень самооцінки присвячена вивченню вікової динаміки самооцінки на більш тривалому відрізку життя, такими вченими, як Л.В. Бороздіна, Є.В. Рудова, Л.В. Соломіна. В дослідженні А.Є. Серебрякової

запроваджується уявлення про параметри самооцінки. Це стійкість адекватність та висота самооцінки. На основі відзначених параметрів автор будує класифікацію самооцінки, виділяючи нестійку та стійку самооцінку, яка розділяється на адекватну та неадекватну. Остання відображає помилкове уявлення людини про себе, буває або завищена, або занижена. На думку А.І. Липкіної, Л.О. Рибак, неадекватна самооцінка є джерелом внутрішніх конфліктів та пов'язана з афектом неадекватності. Нестійка самооцінка також виступає причиною порушення діяльності суб'єкта.

Багато хто з авторів у контексті більш широких теорій підкреслюють центральний характер таких структурних компонентів особистості, як самооцінка, самоповага, уявлення про себе. Одним з розвиваючих підходів до питань самосвідомості та самооцінки є феноменологічний підхід. Розвиваючи такий підхід, автори часто ґрунтуються на досвіді психотерапевтичної практики [3, 9]. Прикладом такого підходу до проблем самосвідомості та самооцінки може бути робота А.В. Захарової, яка визнає той факт, що самооцінка, самоповага, уявлення людини про себе мають кардинальне значення у розумінні її природи та особливостей поведінки. Для того щоб психологічно зрозуміти людину, необхідно зрозуміти природу та ступінь її самоповаги і стандартів, за допомогою яких вона себе оцінює [8, с. 246].

Самооцінка, впевненість у собі розуміється, як впевненість суб'єкта у тому, що використані методи взаємодії з дійсністю принципово правильні та відповідають вимогам реальності [2, 5]. Подібне судження, повинно бути усвідомленим, тому що воно виступає обов'язковою умовою здійснення ефективної взаємодії зі світом. Важливим моментом у становленні самооцінки є, когнітивні процеси, які підкріплені відповідною мотивацією і спрямовані на пізнання як реальності, так і власних здібностей до взаємодії з реальністю [6]. Самооцінка, яка здатна задовольнити людину, яка визначається наявністю когнітивного самоствердження у процесі взаємодії індивіда з реальністю. Вона взаємопов'язана з процесом розвитку, інтелектуального розвитку. Рутинність, пасивність несумісні з високою самооцінкою [10].

В контексті самооцінки, як соціальної установки, виділяють три аспекти: когнітивний – усвідомлення себе як об'єкту пізнання; афективний – емоційне оцінювання себе, почуття упевненості, спокою та тривоги, занепокоєння; поведінковий – поведінкове виявлення відношення до себе [4, с. 38].

Різні автори зосереджують свою увагу на тому чи іншому аспекті самооцінки як соціальної установи. В залежності від цього ними розглядаються різні процеси (пізнавальні та емоційні), пов'язані з самооцінкою, або впливом самооцінки на різні види діяльності індивіда [2, с. 131].

Поряд з інтерпретацією самооцінки як установки існують і інші точки зору. У зв'язку зі стабільністю персональної освіти, вивченню якої присвячена низка праць, самооцінка часто розглядається як риса, тобто стійка характерна особливість функціонування особистості [7].

Самооцінка у процесі навчання розглядається, як метод підвищення навчально-пізнавальної діяльності й контролю, що передбачає критичне ставлення до своїх можливостей та об'єктивне оцінювання досягнутих успіхів. Стосовно розвитку особистості необхідно зазначити, що процес самооцінки відбувається під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників у трьох напрямках: анатоμο-фізіологічному, психічному і соціальному. Знання про себе є необхідним матеріалом для самооцінки, котра, у свою чергу, здатна задати модуль самоставлення. Зі змістовною стороною самооцінки пов'язаний розвиток особливої групи психологічних якостей: самоповаги, совісті, гордості.

Отже, питання становлення особистості студента в контексті аналізу основних шляхів формування самооцінки, яка в свою чергу впливає на стан душевної рівноваги є важливими для педагогіки вищої школи. В контексті сучасної особистісно-орієнтованої парадигми освіти все більшої уваги набувають суб'єктивні якості особистості, у тому числі й самооцінка студента.

Література:

1. Бекетова О.О. Взаємозв'язок самооцінки та комунікативної компетентності в контексті теорії оптимального функціонування особистості в юнацькому віці // К., 2011. 566 с.

2. Божович Л.И. Избранные психологические труды. Проблемы формирования личности // М.: Международная пед. Академия. 2003. 212 с.
3. Гуревича К.М. Основы психологической диагностики: Учебное пособие // М., 2003. 392 с.
4. Дядюкіна Є.В. Самооцінка як міждисциплінарне поняття // Науковий вісник Донбасу. 2011. № 1 (13). С. 37-45.
5. Захарова А.В. Психология формирования самооценки // Народна освіта. 2003. 185 с.
6. Зинченко В.П. Психологический словарь // М.: Педагогика-Пресс. 2006. 560 с.
7. Ляшенко В.Н. Вивчення показників самооцінки у кваліфікованих легкоатлетів // Молода спортивна наука України : Медико-біологічні та психолого-педагогічні аспекти спорт. тренування. 2007. Т. 4. С.185-190.
8. Макарчук Н.О. Проблеми дослідження самооцінки особистості // 2009. С. 255-272
9. Сергєєва О.В. Становлення дій самоконтролю і самооцінки у молодших школярів // Початкова школа плюс До і Після. 2006. №6. С. 260.
10. Сергєєнкова О.П. Загальна психологія // К.: Центр учбової літератури. 2011. 296 с.